

Ofiary władzy komunistycznej na Cmentarzu Osobowickim

Nikoleta Stera, Sonia Wodejko, Karol Jelonek, Sylwia Sarnik

Kl. 2A

Wstęp

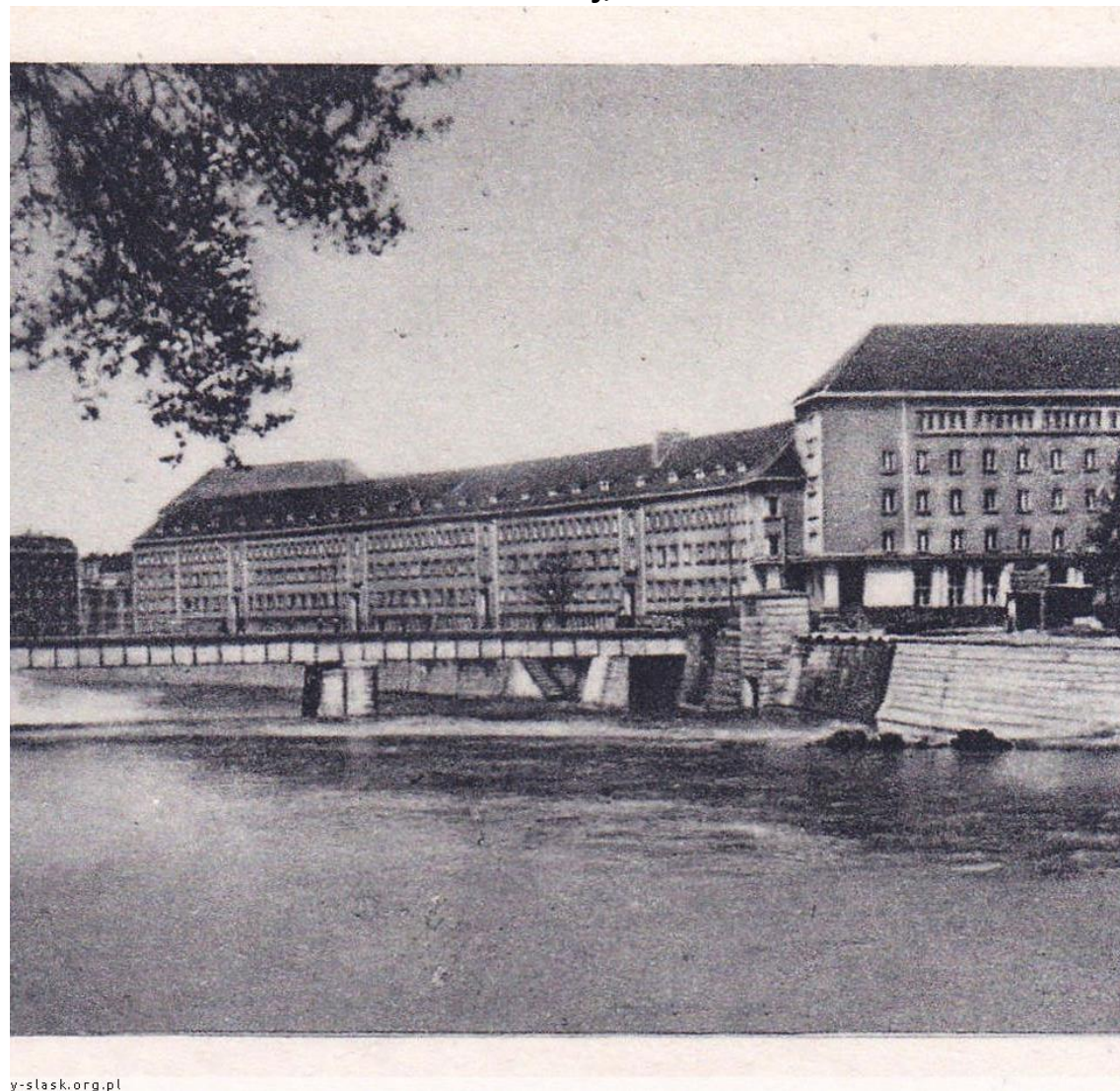
- Tuż po II wojnie światowej do bezimiennych dołów na Cmentarzu Osobowickim we Wrocławiu trafiali zamordowani we wrocławskim więzieniu przy ul. Kleczkowskiej żołnierze podziemia niepodległościowego, którzy narazili się nowej władzy. Dziś teren ten ma się stać wielkim mauzoleum upamiętniającym ofiary terroru komunistycznego. Wyrazem tego jest m.in. mur symbolizujący mur więzienny, pod którym w więzieniu przy ul. Kleczkowskiej rozstrzeliwano więźniów, których ciała były początkowo ukrywane na 22 polach cmentarza.
 - O historii tamtych czasów świadczy kwatera kombatanów z pomnikiem w kształcie Krzyża Walecznych, między trzema kamiennymi kolumnami i napisami na tablicach: Trzy kolumny symbolizują: Siły Zbrojne, Ruch Oporu, Martyrologię obozów koncentracyjnych.
-

- Obecnie, gdy odwiedzamy cmentarz Osobowicki we Wrocławiu, niewiele z przybywających tam osób wie, że jeszcze kilkanaście lat wcześniej, w okresie 1987 i 1988 roku, jego część północno-zachodnia, gdzie znajdują się kwatery więzienne, została poddana wnikliwej obserwacji operacyjnej, zorganizowanej przez funkcjonariuszy Służby Bezpieczeństwa. Wówczas to władza komunistyczna po raz kolejny przestraszyła się swoich ofiar zgładzonych w pierwszym dziesięcioleciu PRL.
- W wyniku ujawnienia w drugiej połowie lat osiemdziesiątych społeczeństwu sprawy ofiar terroru komunistycznego, pomordowanych w latach 1945-1956 na Dolnym Śląsku, grzebanych nocą lub nad ranem na więziennych działkach cmentarza Osobowickiego, powstał nawet plan zrównania z ziemią kwater więziennych. Zaraz po wojnie zwłoki straconych, zmarłych i zakatowanych w śledztwie przez Urząd Bezpieczeństwa, w tym żołnierzy Armii Krajowej i Narodowych Sił Zbrojnych, działaczy Zrzeszenia „Wolność i Niezawisłość”, żołnierzy II Korpusu gen. Władysława Andersa, powstańców śląskich, konspiratorów młodzieżowych z przełomu lat 40. i 50. przywożono na Osobowice przeważnie z więzienia przy ul. Kleczkowskiej.

Próba badań historycznych nad ofiarami UB a wrocławska SB

- Pierwsza próba podjęcia rzetelnych badań historycznych nad ofiarami UB zainicjowana przez naukowców z Instytutu Historycznego Uniwersytetu Wrocławskiego została skutecznie zablokowana w wyniku działań „operacyjno-profilaktycznych” wrocławskiej SB.
- Wrocławscy historycy aż do połowy lat dziewięćdziesiątych, kiedy to księgi cmentarne przekazano do Archiwum Państwowego przy ul. Pomorskiej, nie mogli wykorzystywać ich do badań naukowych.

Archiwum Państwowe przy
ul. Pomorskiej, Wrocław

W jaki sposób SB sparaliżowało te sprawy?

Z zachowanych dokumentów dowiadujemy się:

„W dniu dzisiejszym – 28 I 1988 r. – w trakcie rozmowy podtrzymano uzgodnienia w sprawie udzielenia odpowiedzi podjęte 29 XII 1987 r. Razem z [...], tj., że MPUK udzieli odpowiedzi negatywnej w sprawie udostępnienia ksiąg wieczystych [tzn. Cmentarnych] z okresu 1945-1952 cmentarza Osobowickiego, argumentując powyższe przeprowadzaną inwentaryzacją i zleceniem opracowania dokumentacji technicznej”.

Walka o ocalenie pamięci pomordowanych a cenzura

- W lutym i marcu 1988 r. już konkretnymi osobami starającymi się ocalić pamięć o pomordowanych przez komunistów więźniach politycznych pochowanych na Osobowicach zainteresowali się funkcjonariusze wrocławskiej SB.
- W oficjalnej prasie krajowej władze zdecydowanie używały instrumentów cenzorskich o eliminacji niewygodnych dla nich informacji o grobach Osobowickich.
- *„Faktycznymi organizatorami akcji wokół kwater 81A i 120 są działacze opozycyjni skupieni w tzw. Chrześcijańskim Uniwersytecie Robotniczym działającym przy parafii pw. Św. Klemensa Dworzaka na Al. Pracy. Głównymi wykładowcami są znani odkłamacze historii, tacy jak: A. Lenkiewicz i K. Turkowski. A. Lenkiewicz był inicjatorem prowadzenia zorganizowanych prac porządkowych na w/w kwaterach i petycji wystosowanej do władz cmentarza”*
- odnotowali w swoich dokumentach zteczki obiektowej założonej na cmentarz Osobowicki funkcjonariusze SB.

„Powiedz Polsce”

- W maju 1988 r. ocenzonego został artykuł żołnierza Obwodu Dębickiego AK Zbigniewa Lazarowicza pt. „Powiedz Polsce” ukazujący sylwetki żołnierzy i oficerów AK zamordowanych we Wrocławiu i pogrzebanych na cmentarzu przed czterdziestu laty.
- Autor trafnie zauważył wówczas w tym tekście, iż „robienie w dalszym ciągu tajemnicy, ukrywanie miejsc chowania ofiar stalinizmu, czego dowodem jest utrudnianie pod różnymi pretekstami dostępu do ksiąg cmentarnych, jest trwającą wciąż pozostałością po strasznych czasach”.

Przełamanie zmowy milczenia

- Wystawa „Zmarli zobowiązują żyjących” dotycząca pomordowanych przez UB na Dolnym Śląsku, przygotowana przez Irenę Klubę i Danutę Skrabę i otwarta w 1988 r. w Galerii Muzeum Archidiecezjalnego była pierwszą szerszą prezentacją sylwetek i pamiątek po ludziach pogrzebanych na wrocławskim cmentarzu.
- SB poprzez odpowiednie działania „operacyjno-profilaktyczne” i „kontakty służbowe” zadbała o to, aby prasa, telewizja i radio nie dostrzegły tej ważnej ekspozycji historycznej. Mimo to stała wystawa stała się ważnym wydarzeniem w historii miasta. Przełamała ona zmowę milczenia panującą wokół Osobowic. Ekspozycja ta była następnie prezentowana także w Nowym Jorku.

Danuta Skraba

Symboliczny pogrzeb ofiar komunistycznego terroru

- Jednak pełną historię kwater więziennych znajdujących się na cmentarzu Osobowickim oraz wykazy i sylwetki pochowanych tam więźniów UB można było precyzyjnie zbadać i przedstawić społeczeństwu dopiero w ostatnim dziesięcioleciu.
- W 1990 r. odbył się na cmentarzu symboliczny pogrzeb ofiar komunistycznego terroru. Wówczas również wmurowano tablicę pamiątkową na murze narożnego dziedzińca więzienia przy ul. Kleczkowskiej, gdzie odbywały się egzekucje.

Ulotki informujące o uroczystościach wydała Agencja Informacyjna „Solidarności Walczącej”.

- Czytamy w nich między innymi: „Uroczysty pogrzeb na cmentarzu Osobowickim powinien mieć charakter ogólnopolski. Polacy tutaj spoczywający pochodzili ze wszystkich regionów kraju, także z Wileńszczyzny i Ziemi Lwowskiej. »Groby osobowickie« stanowią jedyny w Polsce tak duży i zachowany cmentarz ofiar komunizmu, znajdujący się na wydzielonym obszarze cmentarza komunalnego. Wrocławski pogrzeb będzie hołdem złożonym przez całą Polskę ludziom, którzy krwawą ofiarą życia torowali nam drogę do Wolnej i Suwerennej Ojczyzny”.
-

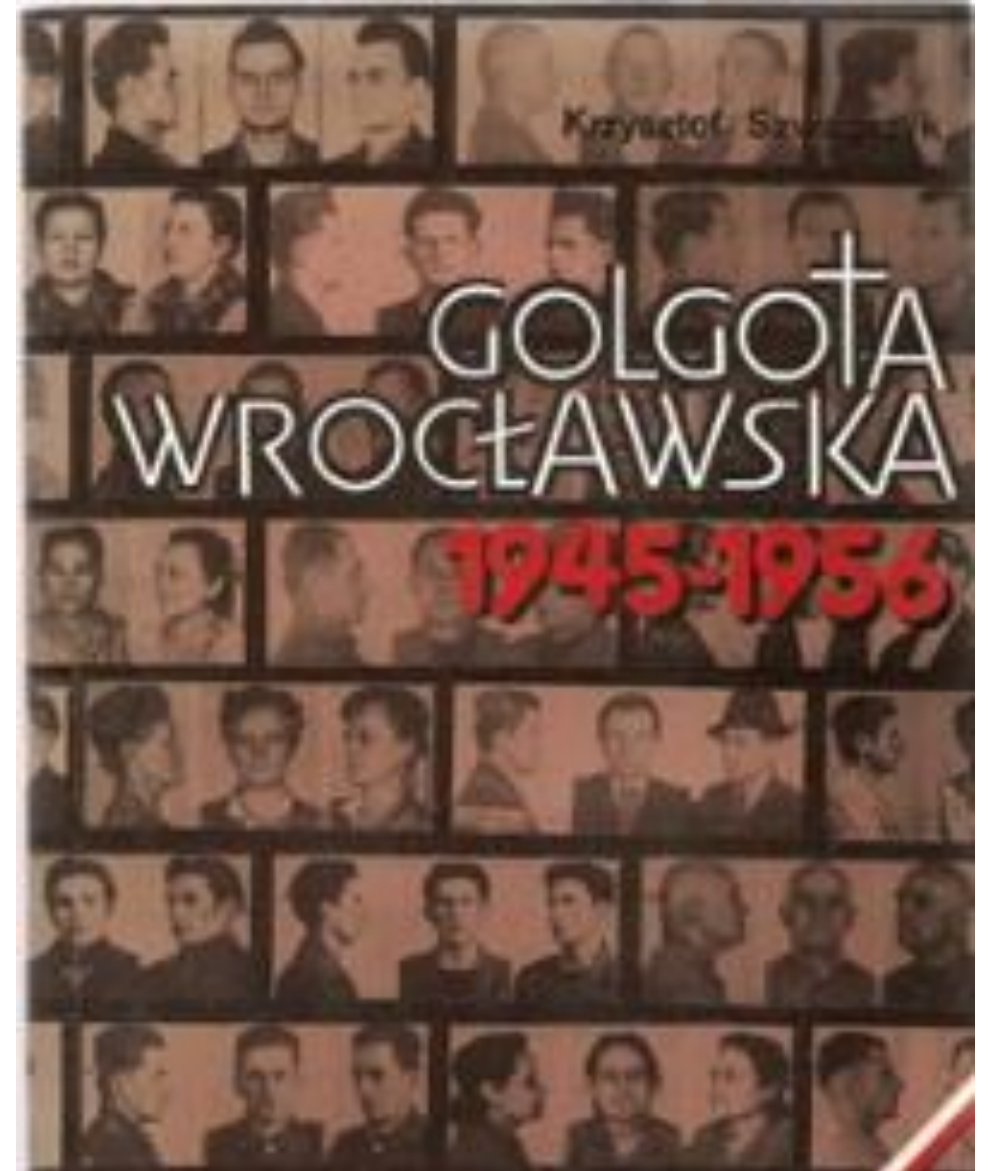
Upamiętnienie

- W 1995 r. na cmentarzu stanął Pomnik Ofiar Terroru Komunistycznego (1945-1956). Sylwetka człowieka przecięta serią kul na tle więziennego muru.

Upamiętnienie

- Pierwsza naukowa książka autorstwa Krzysztofa Szwagrzyka ukazująca postacie rozstrzelanych i wyroki śmierci ludzi pogrzebanych na cmentarzu Osobowickim pt. „Golgota wrocławska 1945-1956” została przygotowana na uroczystości odsłonięcia pomnika.

Fragment wystawy „Straceni na Dolnym Śląsku”

- W marcu 2002 r. Biuro Edukacji Publicznej Instytutu Pamięi Narodowej we Wrocławiu otworzyło w Arsenale wystawę „Straceni na Dolnym Śląsku (1945-1956)” ukazującą fotografie, zachowane pamiątki, ostatnie listy do rodzin pisane na krótko przed egzekucją oraz krótkie biogramy ofiar komunistycznego terroru pogrzebanych na Osobowicach.

Pierwsze ekshumacje w działaniach oddziału
ipn we Wrocławiu

Dotychczas przeprowadzone ekshumacje

- Ekshumacja na cmentarzu Osobowickim we Wrocławiu (23.10.2003)
 - Ekshumacja na cmentarzu przy ul.Wrocławskiej w Opolu (29.03.2006)
 - Ekshumacja na cmentarzu Osobowickim we Wrocławiu (10.04.2006)
 - Ekshumacja na cmentarzu w Opolu Półwsi (27.06.2006)
-
-

Ekshumacja na cmentarzu Osobowickim we Wrocławiu (23.10.2003)

Była to pierwsza ekshumacja przeprowadzona przez Wrocławski oddział ipn. W wyniku tej ekshumacji udało się odnaleźć szczątki kapitana Włodzimierza Pawłowskiego pseudonim "Kresowiak". Szczątki jego znaleziono na cmentarzu Osobowickim odnaleziono w miejscu pochówku jego bliskiego współpracownika Józefa Radłowskiego, którego stracono w tej samej egzekucji. Szkielet kapitana Pawłowskiego zachował się w dobrym stanie a jedyne poważne uszkodzenia stwierdzono w obrębie twarzoczaszki. Stwierdzono że wylot kuli znajdował się prawdopodobnie w okolicy ust.

Włodzimierz Pawłowski „Kresowiak”

- Podoficer zawodowy Wojska Polskiego i działacz PSL. Urodzony 28.11.1911 w Zalesiu. Był uczestnikiem kampanii wrześniowej w 1939 r. oraz założycielem antykomunistycznej organizacji „Kresowiak” - „Rzeczpospolita Polska Walcząca”. Aresztowany 13.10.1951 r. i skazany w sierpniu 1952 na śmierć przez Wojskowy sąd rejonowy we Wrocławiu. Jego egzekucja odbyła się 24.04.1953

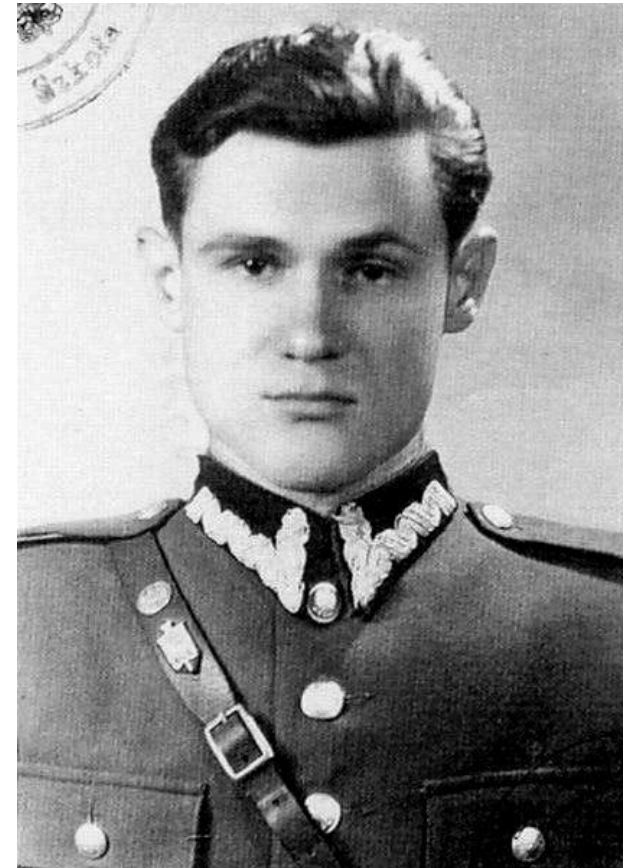
Druga ekshumacja na cmentarzu Osobowickim (10.04.2006)

- Tej ekshumacji towarzyszyły inne okoliczności, ponieważ szczątki porucznika Mieczysława Bujka pseudonim „Gryf” które tu się znajdowały zostały odnalezione już 1951 r. przez rodzinę żołnierza, która dzięki pomocy grabaża mogła zobaczyć ciało bliskiej osoby i usypać jej mogiłę. W 2006 na prośbę siostry M. Bujka która pragnęła by ciało brata spoczęło w Warszawie odbyła się ekshumacja. Na głębokości 50 cm odnaleziono butelkę z dwiema kartkami z informacjami o skazańcu pozostawione przez matkę w 1951 r.

Mieczysław Bujak „Gryf”

- Członek Powstania Warszawskiego w oddziale „Jeżyki”.
- Dowódca plutonu w Oficerskiej Szkole Piechoty nr.2 w Jeleniej Górze w latach 1948-1949. Aresztowany 19.08.1950 pod fałszywymi zarzutami tworzenia komórki WiN w wojsku i „próby obalenia przemocą ustroju”. Wyrokiem Wojskowego Sądu Okręgowego nr IV we Wrocławiu z 25 IV 1951 r. skazany na karę śmierci. Stracony 30 VIII 1951 r. o godz. 20.00 w Więzieniu nr I przy ul. Kleczkowskiej we Wrocławiu.

Stanisław Dydo

- Stanisław Dydo „Steinert” – żołnierz AK i WiN, kierownik łączności wewnętrznej Obszaru Południowego WiN. W chwili śmierci w stopniu podporucznika Armii Krajowej.
- Aresztowany przez UB 21 czerwca 1946 r. w zasadzce urządzonej w kościele Kapucynów w Krakowie. Miał wówczas 24 lata. Częściowo zdekonspirowany, podczas przesłuchania przyznał się do roli łącznika. Chcąc uprzędzić możliwe postępy śledztwa, zgodził się podpisać zobowiązanie do współpracy agenturalnej z UB.
- Miał pomagać w ujęciu poszukiwanego intensywnie płk. Franciszka Niepokólczyckiego. Po zwolnieniu Dydo natychmiast zameldował o swej sytuacji przełożonemu Ludwikowi Kubikowi. Polecono mu zerwać kontakty organizacyjne i wysłano do Wrocławia. Należał do najwybitniejszych działaczy konspiracji na tym terenie. W grudniu 1947 r. został ponownie aresztowany przez UB. W śledztwie był okrutnie torturowany. Sądzony przez sąd wojskowy i rozstrzelany na podwórku więzienia przy ul. Kleczkowskiej we Wrocławiu 27 listopada 1948 r. Tego samego dnia zginął tam także, sądony osobno inny działacz WiN – Jan Klamut. Został pochowany w bezimiennym grobie.

Alfons Jabłoński

- Alfons Jabłoński „Alf”, „Radca” urodził się 19 marca 1899 r. W latach 1916–1918 służył w armii austro-węgierskiej, biorąc udział między innymi w walkach w Albanii. W lutym 1919 jako ochotnik wstąpił do Wojska Polskiego. W 1939 roku służył w Batalionie KOP „Sarny”.
- Był działaczem powojennego podziemia antykomunistycznego. Od stycznia 1946 kierował Wydziałem Organizacyjnym Okręgu Jelenia Góra „Zachód” Zrzeszenia Wolność i Niezawisłość (WiN). Był też pełniącym obowiązki zastępcy kierownika Okręgu Jelenia Góra „Zachód” WiN – ppłk. Bolesława Tomaszewskiego, a następnie od 20 maja 1946 pełniącym obowiązki kierownika tego Okręgu.
- Został aresztowany w Jeleniej Górze pod przybranym nazwiskiem w dniu 9 czerwca 1946 i osadzony w więzieniu we Wrocławiu, gdzie zmarł w więziennym szpitalu 29 października 1946 r. Został pochowany na Cmentarzu Osobowickim we Wrocławiu.
- W czerwcu 2016 ujawniono, iż nieopłacone groby Alfonsa Jabłońskiego i uczestnika Powstania Warszawskiego Jana Fejge na Cmentarzu Osobowickim przeznaczone są do likwidacji. W sprawie grobów złożono interwencję u prezydenta Wrocławia.

Jan Klamut

- Jan Klamut „Górski” urodził się 14 lutego 1913 r. W 1939 walczył w kampanii wrześniowej, później w Związku Walki Zbrojnej i Armii Krajowej, a od stycznia 1945 w Ludowym Wojsku Polskim (27. pułk piechoty w Kłodzku). Pozostawał po wojnie w strukturach państwa podziemnego, przekazując organizacji Wolność i Niezawisłość informacje o postępującej sowietyzacji polskiego wojska oraz o zachowaniu żołnierzy Armii Czerwonej wobec miejscowej ludności. 2 stycznia 1948 aresztowany, 16 sierpnia tego samego roku skazany przez Wojskowy Sąd Rejonowy na śmierć, 27 listopada rozstrzelany w więzieniu przy ul. Kleczkowskiej, tego samego dnia, co sądeni osobno inni żołnierze WiN – Ludwik Marszałek, Stanisław Dydo i Władysław Cisek

Na Cmentarzu Osobowickim we Wrocławiu na polach 81A i 120 spoczywa 350 ofiar komunistycznego terroru. W latach 1948-56 pochowano tam żołnierzy Armii Krajowej, zrzeszenia Wolność i Niezawisłość, Narodowych Sił Zbrojnych, członków dolnośląskich organizacji antykomunistycznych i innych skazanych z artykułów politycznych ówczesnego prawa. Osiemdziesięciu dziewięciu z nich stracono, pozostali zmarli w wyniku zadanych ran, tortur i panujących w więzieniu chorób. Prace ekshumacyjne ujawniły kilka faktów. W obu kwaterach Cmentarza Osobowickiego więźniów chowano zazwyczaj w drewnianych skrzyniach. Niektórzy mają postrzały na rękach i nogach, – co świadczy o tym, że stawiali opór. W kilku innych przypadkach znaleziono wyraźne ślady świadczące o tym, że kat strzelał ofiarom w oczy, niekiedy ofiary miały związane ręce. U kilkunastu osób w kieszeniach lub dłoniach znaleziono medaliki.

Źródła

- http://www.nowezycie.archidiecezja.wroc.pl/stara_strona/numery/112002/04.html
- <https://www.polska1918-89.pl/pdf/ekshumacje-w-dzialaniach-oddzial-u-ipn-we-wroclawiu,5381.pdf>
- http://www.nowezycie.archidiecezja.wroc.pl/stara_strona/numery/112002/04.html
- <https://wroclaw.ipn.gov.pl/wro/aktualnosci/83835,O-upamietnieniu-ofiar-wladzy-komunistycznej-na-Cmentarzu-Osobowickim-w-TVP3-Wroc.html>
- <https://poszukiwania.ipn.gov.pl/bbp/odnalezieni/452>
- [https://pl.wikipedia.org/wiki/Jan_Klamut_\(%C5%BCo%C5%82nierz\)](https://pl.wikipedia.org/wiki/Jan_Klamut_(%C5%BCo%C5%82nierz))
- https://pl.wikipedia.org/wiki/Alfons_Jab%C5%82o%C5%84ski
- <https://www.google.com/search?client=firefox-b-d&q=stanis%C5%82aw+dydo>